

God in de economie

prof. De Jong

In *Challenge*, the magazine of economics affairs, dat tweemaandelijks gepubliceerd wordt in White Plains, New Jersey, staan bijna altijd begrijpelijke, uitstekend geschreven artikelen over kardinale economische vraagstukken. Met een actieve hoofdredactrice en een adviesraad waarin namen als Arrow, Boulding, Heilbroner, Hirschman, Leontief, Samuelson en Solow voorkomen, is men daarnaast verzekerd van wetenschappelijk degelijke besprekingen. *Challenge* had vorig jaar twee maal een breed interview over „the crisis of the welfare state”: in juli/augustus met een viertal Zweedse economen over de Zweedse perikelen, in september/oktober met Joan Robinson en Stuart Holland over de Britse crisis. In beide gevallen stelde prof. Bertram Silverman (Hofstra University) een stel indringende vragen aan deze linkse Engelse en Zweedse economen. Niemand zal verwachten dat zij zouden toegeven dat het experiment met hun welvaartsstaat is misgelopen, maar voor het overige verschillen de antwoorden nogal.

Stuart Holland is nog het meest consequent in zijn antwoord: in 1974 en latere jaren, zegt hij, is de verkeerde keuze gemaakt, juist door Labour, want in plaats van zich aan te passen aan de overrompelende crisis, had men offensief de problemen te lijf moeten gaan, door een soort „public enterprise economy” te scheppen. Die zou hebben bestaan uit: a. een zeer grote National Enterprise Board, die de investeringen in leidende industriële sectoren zou hebben beheerst en gestimuleerd; b. plan-overeenkomsten, afgesloten tussen overheid en grote ondernemingen, gericht op nationale in plaats van particuliere belangen; en c. uitbreiding van de economische democratie door arbeidersparticipatie in de ondernemingen. Het is precies dit programma dat nu de scheuring in de Britse arbeiderspartij tot stand brengt, want het is de keuze tussen een geïsoleerd, strak geleid, en deels autarkisch Engeland en een lid van de Europese Gemeenschap, zoals Owen en Jenkins zeer goed begrijpen.

Gunnar Myrdal ontkent dat de welvaartsstaat de inflatie en de economische stagnatie heeft veroorzaakt; dat is de schuld van de arbeidsmarkt en het geconcentreerde bedrijfsleven in het algemeen. Een sociaal contract zou de oplossing zijn, maar is gedurende economische stagnatie niet haalbaar, omdat iedere groep voor het eigen standje vecht. Meer planning acht Myrdal wel gewenst; ten dele gebeurt dat ook al, want de Zweedse staat laat de grote ondernemingen niet zomaar failliet gaan maar subsidieert ze en brengt hen onder in grote

complexen. Waarop Silverman Myrdal vraagt hoe het dan gaat met de economische democratie: betekent dat meer deelname van de arbeiders in de beslissingen ter vermindering van bureaucratie centralisatie? Het antwoord van Myrdal is dat je arbeiders die in comfortabele huizen wonen, auto's, zomerhuizen, en wellicht boten bezitten, er niet toe kunt brengen zich te interesseren voor democratie in de organisatie van het bedrijfsleven. „In Sweden, for instance, the national base of our Social Democratic Party is split in two. One half pays rent and the other half owns a little villa. In an inflationary situation it is difficult to keep them together . . .” Verder, zegt Myrdal, zijn er de drugs en het alcoholisme („becoming a real danger in this country”), de slechte Stockholmse pers, met z'n pornografie en roddelverhalen over de koningin, kortom: „Socialism, my friend, is not the complete answer to every problem”.

Het lijkt wat gemoraliseer van een oude heer, maar wat zegt de „grand old lady”? Zoals gewoonlijk, heeft ze een tong als een chirurgisch mes. Op Silvermans vraag: voerde Wilson in de jaren zestig ook niet een deflatoire politiek, en de Labour-regering in de jaren zeventig, antwoordt Robinson: „Yes, but when did we have a real labor government”? Evenwel, zij geeft toe dat de vakbonden een egoïstische politiek voerden en elkaar beconcurrerden om de voordelen toen er nog groei was. De welvaartsperiode is niet gebruikt om een socialistische politiek te beginnen. Wat is dat in haar ogen? Een straffe inkomensherverdelingspolitiek, want dat is waar de mensen in geïnteresseerd zijn: de inkomens- en vermogenshiërarchie. Precies, zegt Silverman dan, daarvoor is planning nodig en een omvorming van het stelsel. Maar socialisten zijn er vandaag niet langer van overtuigd dat planning efficiënt is. Het antwoord van Mrs. Robinson is bijzonder fraai: Toen de socialisten begonnen met de planning hadden ze een heleboel dagdromerijen. Ze rekenden niet met de

onzekerheden. Dat is één. En de bureaucratie, die alles wil controleren, schept irritatie. Dat is twee. Je zou de discipline van de Japanners moeten hebben. „It is very difficult to be on the side of freedom on the one hand, and on the side of order on the other. It's a perennial problem”. Silverman: „How do you reconcile it”? Robinson: „I'm not God”.

Dit antwoord intrigeerde mij bijzonder. Het is het oude probleem van structuur en proces, vrijheid en orde, of wel de kwestie van de „bindingen” in de economie, zoals Lambers op college placht te zeggen. Beweerde Adam Smith niet dat de orde ontstaat uit de vrijheid voor iedereen? Zeiden Marx en de socialisten niet omgekeerd, dat ordening pas vrijheid zal verschaffen? Maar hier zijn twee eerste klas socialisten, Myrdal en Joan Robinson, die beiden naar de puriteinse discipline verwijzen, die nog te vinden is in Japan, en wellicht Zwitserland en Duitsland. Misschien was het Calvinisme dat hedendaagse politici en literatoren niet meer kunnen pruimen, toch niet zo gek. Wie brengt orde en vrijheid op één noemer? God!, zegt Joan Robinson. Maar God is dood, beweerden de theologen toen de economische expansie aan de gang was. Heeft de economie God nodig, nu de stagnatie over ons gekomen is?

Ik heb, ter verificatie, de *Main economic indicators* opgeslagen. De conclusie is, dat *Challenge* geen ongelijk had door van een crisis van de Britse en Zweedse welvaartsstaat uit te gaan. De score van beide landen is ronduit slecht. Daarbij is opvallend dat een goede capaciteitsbenutting (samenhangend met industriële groei, werkgelegenheids groei en/of wisselfoers appreciatie) kenmerkend is voor de succesvolle landen Japan, De Verenigde Staten, West-Duitsland en Zwitserland. Maar er valt nog iets op: een (subjectieve) schatting van het niveau van de ontwikkeling van de economische wetenschap, waarbij m.i. Nederland en België, evenals Frankrijk en West-Duitsland ex equo staan, ná de Verenigde Staten, Engeland en Zweden, wijst op een bijna inverse relatie tussen niveau van economisch denken en economisch handelen. Dat lijkt in strijd met Keynes' uitspraak dat de ideeën van economen en politieke denkers op den duur het doen van praktici bepalen. Het zou wel eens omgekeerd kunnen zijn: de praktische problemen inspireren de theorieën. Weliswaar heeft de economie God nodig om te kunnen functioneren, maar de economische wetenschap behoeft een „God-loze” economie om te kunnen floreren. Dan zijn er problemen en kan men de theoretische messen trekken om ze te wetten aan die van de ander.